

Familjen på Byestad

1914 bröt första världskriget ut och fyra års hungerkris följde. I Sverige minskade importen av spannmål drastiskt samtidigt som det blev missväxt. Ransoneringar infördes och priset på baslivsmedlen ökade med 50%. Fast folk svält exporterades inhemska livsmedel till Tyskland. Hungerkravaller, demonstrationer och strejker skakade Sverige.

På det lilla torpet Stensholmen i Furuby socken bodde 1914 Johannes Karlsson och hans hustru Johanna, båda i femtioårsåldern. De äldsta barnen var vuxna men tiderna svåra och arbetslösheten hög. Föräldrarna ville arrendera en gård stor nog att kunna ge dem alla försörjning. När de tillträdde hemmanet Byestad i Attsjö också i Furuby socken blev drömmen till verklighet. Den 17 oktober 1914 lämnade familjen Stensholmen. Bohaget transporterades med häst och vagn men modern och döttrarna gick till fots. Johanna ville inte riskera att hennes fotogenlampa skulle skumpa sönder. Därför bar hon sin ömtåligaste ägodel sju kilometer på småvägar och stigar förbi Ekedal, Sköntorp och Byasjön till deras nya hem. Hilda berättade i vuxen ålder för sina barn att hon, då sju år gammal, ledde en ko hela långa vägen.

Dottern Karin när hon konfirmerades, fotograferad på Byestad med bibel på bordet och fotogenlampan på byrån.

Foto: Ingrid Stenholm

Familjen på Byestad. Sittande till vänster far Johannes. Hustrun Johanna i mörk klänning markerar deras samhörighet genom att lägga sin arm på hans axel. Bakom henne sticker sonen Gunnar 16 år upp och låter handen vila på modern. Till höger om honom står system Anna 20 år och bror Hjalmar 18 år i ljus hatt. De tre yngsta systrarna har alla ljusa klänningar: Hilda 7 år, Karin 13 år och Signe 10 år.

Foto från 1914. Privat ägo.

År 1914 förvärvades Byestad av slaktaren August Lindström på Nyalund och byggmästaren Karl Lövberg från Herråkra. Det var av dessa män som Johannes Karlsson och hustrun Johanna arrenderade hemmanet. På det lilla enkla torpet Stenholmen hade familjen på nio personer måst tränga ihop sig och där lagades maten i järngrytan som hängde i en kedja över öppen eld eller i trefotagryta. Byestad däremot var ett hemman med ett knuttimrat boningshus i två våningar, kokspis i köket och en stor välbyggd lada. Arealen var på över 100 ha (hektar); 8 ha odlad jord, 6 ha naturlig äng, 79 ha skogs- och hagmark och övrig mark 25 ha.

1913 odlades havre på 2 ha, råg på 1,25 ha och korn på 0,25 ha medan $\frac{1}{4}$ tunnland användes till potatis och kålrötter. Av den naturliga ängen användes 3 ha för slåtter, medan 2 ha odlades för höskörd. På ett halvt tunnland odlades gräs till grönfoder och bete, medan lika stor areal låg i träda. Detta år fanns på hemmanet en häst, två oxar, fyra kor, fyra ungnöt, en kalv, några grisar och tjugo höns. Fastän åkrarna var steniga, torra, näringsfattiga och jordlagret tunt måste Byestad ha känts storvulet för familjen Karlsson från Stenholmen. Här skulle de alla kunna få både arbete och försörjning.

Åkerjord och bra bete var en bristvara i Attsjö och redan på 1840-talet hade en första sjösänkning ägt rum. Då omvandlades Byasjön till en mad som under många år gav mycket grönfoder och hö, men att slå och bärga denna våtmark var ett tungt, kallt och blött arbete. 1913-1915 påbörjades en torrläggning av Byasjön, ett stort, dyrt och arbetskrävande projekt. Stadstöd utgick men bönderna måste ta ansemliga lån och tusentals arbetstimmar gick till för att dika runt den nyvunna åkermarken och att dessutom gräva en lång djup kanal för avvattnings. Kanalarbetare utifrån hyrdes in men Johannes med sönerna Hjalmar och Gunnar deltog också i arbetet tillsammans med de andra byborna. Hela familjen hjälptes åt att driva Byestad och döttrarna jobbade både inne och ute.

Alla hade inte följt med i flytten 1914, äldsta dottern Vendla och maken Carl Petersson stannade kvar på Stensholmen och blev torpare. Där föddes sonen Erik som dog av diabetes vid tre års ålder. Det berättas hur det stackars lilla barnet för jämnans bad om vatten för en törst som inte gick att släcka. Efter sonens död ville Carl och Vendla inte längre bo kvar utan flyttade 1918 till torpet Kvarnaryd, inte alls långt från Byestad.

Vendla och Carl gifte sig nyårsafton 1913 och visar på fotot upp sina ringar. Foto: Ingrid Stenholm.

Liv och död på Byestad.

1918 tog kriget slut men ransoneringar och bristen på varor fortsatte - och snart skulle en pandemi svepa över jordklotet. Midsommaren 1918 kom spanska sjukan till Sverige och skördade under ett års tid cirka 39 000 liv. Attsjö drabbades oproportionerligt hårt. I januari 1919 dog fem personer av influensan inom 14 dagar, alla i arbetsför ålder. På torpet Penningsmo 500 meter från Byestad dog mor Catharina den femte januari, några dagar senare hennes dotter och därefter brodern och slaktaren August Lindström den 18 januari.

Vid denna tid var hemmadottern Anna Johansson på Byestad förlovad med Karl Nilsson, som bodde på det närbelägna Högsby. Under en vistelse hos sin fästman i mitten av januari 1919 insjuknade Anna i spanska sjukan. Hennes äldre syster Wendla kom på besök och blev smittad. Båda systrarna dog i farsoten den 14 respektive 15 januari och begravdes tillsammans på Furuby kyrkogård. Karl och hans bror Ivan smittades och Karl Nilsson blev svårt sjuk.

HÄR VILAR
HUSTRUN
VENDLA
PETTERSSON
Född 1891
död 1919
SAMT
SYSTEMERN
ANNA
JOHANSSON
Född 1894
död 1919
ATTSJÖ

En pärlkrans bestod av en svart ståltrådsstomme som smyckades med motiv av pärlor i olika färger. I mitten på kransen fanns ett reliefmotiv ofta i form av Jesus på korset. När kransarna tjänat ut som gravpyrdnader slängdes de ofta på kyrkogårdens soptipp, något som var till glädje för traktens barn, men det gällde att inte bli påkommen av kyrkvaktmästaren. Bruket att använda pärlkransar började i Frankrike på 1870-talet för att sedan spridas i Europa och blev speciellt vanliga i södra Tyskland, där de också tillverkades och exporterades till bland annat Norden. I Sverige blev dessa gravpyrdnader populära efter sekelskiftet 1900 för att tvärt upphöra under början av andra världskriget. Foto: Ingrid Stenholm.

Johanna på Byestad – jordemor

Kunskaper om barnafödande har sedan urminnes tider förmedlats kvinnor emellan. Jordemor, som barnmorskorna kallades förr i tiden, intog en särställning eftersom hon ägde kunskap om gränslandet mellan liv och död. Hon hjälpte också till att behandla sjukdomar och sår, vaka över sjuka och ta hand om de döda.

I Attsjö hade Johanna Johannesdotter som bodde på torpet Silverdal i Attsjö 1866 - 1918 varit jordemor. Som barn hade Hilda på Byestad skickats dit med mat eftersom den gamla kvinnan var sängliggande de sista åren i livet. Mor Johanna tog över hennes sysslor och dottersonen Allan från Norregård berättade att mormodern anlätades från vaggan till graven; hjälpte barn till världen, hade kunskap om läkeörter och gjorde i ordning de avlidna inför begravningen.

I början av 1900-talet blev det allt vanligare med examinerade barnmorskor också på landsbygden. Barnafödandet centraliserades och 1920 till 1940 minskade hemförlossningarna från 90% till 35%. Johanna på Byestad verkade i ett övergångsskede, hon förlöste kvinnor själv men assisterat också den examinerade barnmorskan.

Margit Gustafsson på Furuby Getingagård berättade att hennes mor Esther Lundell födde tretton barn och Margit, född 1929, var det mellersta. - Mor födde barn från hon var tjugo tills hon var fyrtiofem år – det var ju inte klokt. Jag minns inte hur det gick till när mor skulle föda, men de höll oss väl undan. Där var en som hette Johanna, som bodde på Byestad och kom till Kvarnaryd för att hjälpa till vid barnafödslarna. Hon var ju så duktig! Min nästäldsta syster Greta fick 1936 tjänst i Dädesjö hos en barnmorska som heter fru Gissle och därefter var det hon som budades när mina yngre syskon föddes. Fru Gissle kom i bil och på den tiden var det ovanligt att någon över huvud taget ägde bil.

Två år efter att Vendla och Anna hade dött i spanska sjukan, blev deras 17-åriga syster Signe med barn och i augusti 1922 föddes sonen Tage Henry hemma på Byestad. Mor Johanna assisterade barnmorskan från Hovmantorp och förlossningen var ganska besvärlig, berättar banbarnet Ingrid Stenholm.

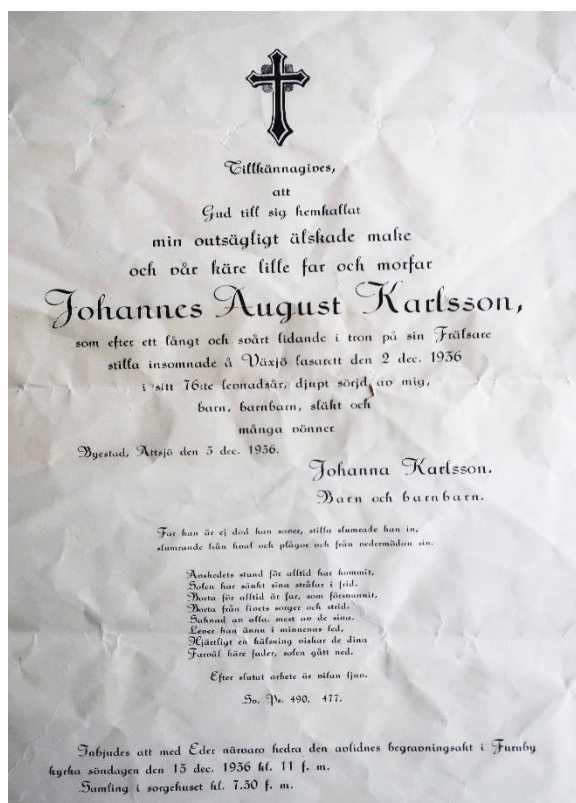
Äldsta dottern Karin på Byestad gifte sig 1931 med Per på Lindeberg och de fick två döttrar. Flickorna förlöstes av barnmorskan fru Berg och båda gångerna hjälpte mor Johanna till. Efter den andra förlossningen förmanades Karin att inte skaffa fler barn.

Yngsta dottern Hilda gifte sig med Karl på Attsjö Norregård. I juni 1934 föddes sonen Allan och ett år senare Sixten med hjälp av mormor Johanna.

Vilka jordemödrarna var och vad de hette, är det idag ingen som vet. Sådant fördes inte in i husförhörslängderna och ingen annan stans hellre. Hur ofta Johanna på Byestad var med vid förlossningarna i grannskapet har vi ingen kännedom om. Vi vet inte heller vem hon vakade över, tvättade och klädde inför begravningen. Det berättas att Johanna samlade örter och kokade mediciner, men inte vilka och jordemödrarnas egna berättelser finns inte nedtecknade.

Johannes och Johanna går ur tiden.

Allan Karlsson: -Mitt tidigaste minne är när mor och jag gick till Byestad för att hälsa på. En dörr öppnades och plötsligt såg jag in i ett rum där en gammal vithårig man satt och rakade sig. Det måste ha varit morfar Johannes och det är min enda minnesbild av honom eftersom han dog strax därefter. Jag var väl en två-tre år. (Morfadern dog den 2 december 1936.)

Ett ovanligt kärleksfullt begravningsbrev:

"Tillkännagivande att Gud till sig hemkallat min ousägligt älskade make och vår käre lille far och morfar Johannes August Karlsson som efter ett långt och svårt lidande i tron på sin Frälsare stilla insomnat å Växjö lasarett den 2 dec 1936 i sitt 76:e levnadsår, djupt sörjd och saknad av mig, barn, barnbarn, släkt och många vänner. Byestad den 5 dec. 1936. Johanna Karlsson. Barnen, barnbarnen.

Far han är ej död han sover, stilla slumrade han in, slumrade från kval och plågor och från vedermödan sin... Hjärtligt en hälsning viskar de dina. Farväl käre fader, solen gått ned.

Inbjudes att med Eder närvaro hedra den avlidnes begravningsakt i Furuby kyrka söndagen den 13 dec. 1936 kl. 11 f.m. Samling i sorgehuset kl. 7.30 f.m."

-Tre år senare (1939) dog också mormor Johanna på Byestad. Alla begravningsgästerna hade samlats i sorgehuset och det bjöds på något att äta och dricka. Jag minns att mormor stod lik ute på gårdsplanen. En och en halv meter höga granar var placerade på en meters avstånd från den öppna kistan och alla skulle gå fram för att ta farväl av den döda. När vi kom ut från huset hade jag glömt min nya mössa där inne men fick inte hämta den. Jag grät och skrek och ville inte gå fram till kistan, jag ville bara ha min mössa. Alla tyckte att jag var ett förfärligt barn, som förde ett sådant väsen för en mössa, när de andra var ledsna för att mormor hade dött. Så kom den svarta likvagnen förspänd med två hästar och det var morbror Hjalmar som körde. Kistan lastades upp, någon läste en utfärdsbön och alla följde efter i ett långt sorgetåg. Ingen fick lov att köra om ett begravningsståg, som således blev allt längre och längre innan man kommit fram till kyrkogården i Furuby, 7 km därifrån. På stora vägen låg äreportar av klippt granris utlagda för att hedra den döda. Ända fram på 1950-talet brukade vi också göra en äreport på vägen mot Furuby när ett sorgetåg skulle passera Norregård.

Hjalmar tar över arrendet på Byestad

Under många år arbetade hela familjen hårt för att kunna bygga upp en kreatursbesättning och förbättra åkermarken.

Gunnar och Hjalmar med hästarna, gårdens stolthet, framför den stora imponerande väl lavade stengärdsgården längst Byestadsvägen. En del av denna användes senare för att broa, dvs. för vägarbeten. Foto: Ingrid Stenholm

Under depressionen i Sverige på 1930-talet sattes folk i nödhjälpsarbeten via Arbetslöshetskommission. Ett av alla dessa projekt var att förbättra vägen mellan Furuby och Dädesjö och Hjalmar var bas för de så kallade AK-arbetarna. Värsta sträckan var den sankta biten genom mossen på Attsjö Norregårds ägor och där användes en rostbädd av trävirke som bärlager för att jämnare fördela trycket på vägbanken, berättar Allan Karlsson från Norregård.

Efter faderns död tog Hjalmar över arrendet på Byestad. Eftersom mor Johanna var gammal kom moster Augusta från Tegnaby och hjälpte till med hushållet.

Hjalmar gifte sig 1941 med den 14 år yngre Signe på Båtmansgård. De fick tre barn Elsa, Egon och Tage. Familjerna kände varandra väl eftersom Signes morbror Karl hade varit förlovad med Hjalmars syster Anna, som dog i spanska sjukan.

Allan Karlsson berättar att Hjalmar och Signe var mycket snälla och riktiga arbetsmänniskor. Att bruka och sköta gården var deras liv. Här odlades de fyra sädesslagen samt potatis och rovor. Trädgårdslanden var väldigt fina och där växte alla grönsaker man kunde behöva; morötter, rödbetor, palsternackor, lök, sallad och kål. Och så hade de vinbärsbuskar.

Hjalmar arrenderade en hel del mark på den utdikade Byasjön, stora fina skiften som Åryd bruk ägde. De första årtiondena efter torrläggningen växte havren manshög och skördarna blev fantastiska, även om det alltid blev en hel del liggsäd. Vägen dit var dålig men skiftena låg ganska nära Byestad och där nere fanns en stor fin lada byggd av asp, något som var mycket ovanligt. Efter skörden "låades" havren där tills det blev tid att tröska senare under hösten. Då anlätades Gustav på Nyagjärde av Hjalmar och alla andra som inte hade elektricitet. Den ena hästen fick dra Gustavs skördetröska och den andra drog hans råoljemotor ner till "Byesta'låan", som var så stor att man kunde tröska där inne. Ett tiotal man deltog i arbetet och Gustav körde hårt med sin gamla råoljemotor. Säden säckades och kördes upp till Byestad samma dag, men halmen fick ligga kvar tills det blev snö och vinterföre.

Starka familjeband.

Det rådde en mycket stark sammanhållning mellan syskonen på Byestad. Som gifta bodde alla på gång- eller cykelavstånd så man gick ofta och hälsade på eller hjälpte varandra. Barbro från Norregård berättar: -Mor hade en syster, vår älskade moster Karin, som bodde på Lindeberg. Jämt när vi skulle ha nya kläder hjälpte hon oss. Mor åkte till stan och köpte stuvtyger och så kom moster Karin och mätte på oss. Jag hoppades få just det tyget som jag tyckte bäst om och att stuvbiten skulle räcka. Sedan klippte hon och sydde och de finaste klänningarna blev klara lagom till examen i skolan. Ibland kom både moster Karin och morbror Per ner till oss. Då klippte morbror Per håret på gubbarna, far och farbror Erik. Morbror Per sjöng alltid. När han var på Norregård och hjälpte oss tröska kom han in och satte sig på en stol. Så lyfte han upp oss småflickor en på varje knä och så sjöng han "I låga ryttartorpet vid höga Hunneberg" och så gungade han i takt.

"Moster Augusta", Johannas syster från Tegnaby, var en viktig del av familjen. Hennes man var död sedan många år och barnen vuxna, så hon kom och hjälpte till där det bäst behövdes. Innan Hjalmar gifte sig hushållade hon på Byestad, men annars var Augusta mest på Norregård, där systerdottern Hilda födde nio barn, men ändå måste arbeta ute på åkrarna och i stallet.

Ingrid Stenholm berättar: -Gunnar jobbade hemma som dräng i många år. Sedan gifte han sig med Alma från Lilla Holma och arrenderade Ramnåsa Södregård och dit cyklade vi titt som tätt. Varje år var det julkalas, hos Hjalmar och Signe på Byestad och hos oss på Lindeberg och hos Hilda och Karl på Attsjö Norregård och sedan efter julottan var vi i Furuby på Haga, där moster Signe och morbror Henning Lundell bodde, och drack kaffe och åt goda kakor. Det var inte så omständligt att umgås på den tiden, man bara tittade in hos varandra, inte behövde man höra av sig eller fråga när det kunde passa. Allt var mycket enklare då. Syskonen på Byestad värdesatte att kunna vara tillsammans. De hade upplevt hur de som står en närmast plötsligt kan ryckas bort, så vardagen togs inte för given.

Ingrid Stenholms tavla över mostranas grav. Foto: Bodil Stefansson.

Den sista bönderna på Byestad

Byestad var helt omodernt. I köket och stora rummet fanns stora gamla öppna spisar för uppvärmning och en kokspis för matlagning. På husets baksida fanns ett litet tillbygge med farstu och skafferier. El drogs in först på 1940-talet, men bara till belysningen, så hushållsarbetet var tungt. Hjalmar och Signe ville ha något bättre och fick 1951 arrendera Jöns Clemensgård i Furuby. 1963/1964 sade de upp arrendet och köpte i stället fastigheten Rosenlund. Därmed blev Hjalmar och Signe de siste bönderna, både på Byestad i Attsjö och på Jöns Clemensgård i Furuby.

Källförteckning:

Allan Karlsson berättar 2010 och 2012.

Barbro Karlsson berättar 2019.

Ingrid Stenholm berättar 2020 och 2025.

Ingvar Malmberg: Boendeförteckning Attsjö 1537 – 2024.

Kronobergs länshushållningssällskaps lokalundersökning i Furuby socken 1913 angående djurhållning och gårdarnas areal.

<https://manekisparlblogg.blogspot.com/2014/10/historia-parlekransar.html>